

TMMOB 7. ENERJİ SEMPOZYUMU

ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI 41. DÖNEM

YÖNETİM KURULU BAŞKANI MUSA ÇEÇEN'İN

AÇILIŞ KONUŞMASI

2007 yılında 191.5 milyar kilovat saat olan elektrik üretimi 2008'de 198 milyar kilovat saat olmuştur. Küresel kapitalizmin krizi sonucu son 6 ayda sanayi tüketimine yansıyan keskin düşüş, elektrik tüketim artışını da olumsuz etkilemiş, yüzde 9'a yakın olan elektrik tüketim artışının 2008'de yüzde 4 düzeyinde kalmasıyla sonuçlanmıştır.

1990'lı yıllardan başlanarak uygulamaya konulan özelleştirme, serbestleştirme uygulamaları elektrik alanında da dayatılmıştır. Elektrik üretim, dağıtım alanındaki yatırımların planlanmasını ortadan kaldıran siyasal tercih, elektrik üretiminin piyasa tercihi terk edilmesi sonucu yatırımların kamu zararına gerçekleştirilmesi ile ya elektrik açığı veya fazlası verilmesi ile sonuçlanmış, her iki durumda da kamu zararı ortaya çıkmıştır.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'nın uygulamaya konulmasının ardından kamunun yatırımlardan uzaklaştırılması, ülkemizi derin bir elektrik krizine sürüklemiştir. Ülkenin resmi kurumlarından iş çevrelerine varıncaya kadar her kesim 2009-2010 yıllarından itibaren elektrik talep artışının karşılanamayacağı endişesi taşırken, deyim yerindeyse yaşanan küresel kapitalizmin ekonomik krizi Türkiye'nin elektrik arz krizinin kurtarıcısı olmuştur.

Bugün yaşanmakta olan krizin etkisiyle ülke ekonomisi ciddi ölçüde küçülmüştür. Bu olumsuz durum, Türkiye'nin elektrik kurulu güç yetersizliği nedeniyle talebi karşılayamayacağı endişesini ötelemiş olmakla birlikte, uygulanan politikalarda diretilmesi durumunda elektrik üretim-tüketim dengesinin önümüzdeki yıllar için "yeni bir ekonomik kriz olmasa" bile, bu kez elektrik enerjisi yokluğu nedeniyle krize girebileceği öngörülebilir.

Ülkemizde yıllık elektrik talebi ortalama yüzde 7-8 oranında artış eğilimi göstermektedir. Ancak kriz dönemlerinde sanayide yaşanan daralmanın bu oranı küçülttüğü bilinmektedir. Normal şartlar altında hızlı talep artışının karşılanması için mevcut kurulu gücümüze her yıl yaklaşık 2500-3000 megavat yeni santral gücünün ilave edilmesi gerekmektedir. Oysa büyük iddialarla sunulan serbest ve rekabete dayalı sistemin zamanında ucuz ve kaliteli elektrik sunulacağı iddialarını düzenlemek üzere oluşturulan 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile birlikte elektrik üretiminde kamu yatırımlarının önüne set çekilmiş ve enerji alanı özel sektörün yatırım tercihlerine açılmıştır.

Ancak gelinen durumda, iddiaların aksine yatırımsızlık, sürekli zam ve pahalılıkla birlikte arz güvenliği tehdidi olmuş ve tarih bir kez daha bizi haklı çıkarmıştır. 2002-2008 yılları arasında ise özel sektör tarafından inşa edilerek işletmeye alınan üretim tesislerinin toplam gücü ne yazık ki 3500 MW civarında gerçekleşmiştir. Yıllık ortalamanın 500 megavat civarında gerçekleşmesi de ülkemizin geleceği açısından kaygı verici bir durumu işaret etmektedir.

Bu nedenledir ki kamu; elektrik üretim,iletim, dağıtım ve tüketim bütünlüğü içinde, merkezi planlama anlayışıyla mutlaka el koymalıdır.

Özel sektöre çok sayıda lisans dağıtılmış olması ile bunların yatırıma dönüşeceği beklentilerinin gerçekçi olmadığı test edilmiştir. Lisans tüccarlığı başlamış, elektrik alanı hayali yatırımlara, manipülasyonlara açık bir hale gelmiştir.

Ancak yukarıda belirtilen tüm bu olumsuz gelişmelere karşın özel sektör beklentisi devam ettirilmekte, kamu teşvikli ihale modelleri içeren düzenlemeler yapılmaya devam edilmektedir. Bu uygulamalar üretimin artmasını değil, kamu zararının artmasını sağlayacaktır. Bir an önce serbest piyasa inadından vazgeçilmesi, kamunun acilen planlama ve yatırımlara başlaması gerekmektedir. Özellikle küresel kriz ortamında özel şirketlerin kredi bulma olanakları da kalmamış olup, bu şirketler aracılığıyla yaptırılacak yatırımların, kamunun yapacağı yatırımlardan çok daha yüksek maliyetlere neden olacağı açıktır.

Elektrik enerjisi üretiminde birincil kaynak olarak ilk sırayı doğalgaz almaktadır. Doğalgazın üretimdeki oranı 2002 yılında yüzde 40.5 iken, 2008 yılında yüzde 48.6'ya yükseldiği bilinmektedir. AKP Hükümeti döneminde yerli kaynak söyleminin lafta kaldığı, doğalgazdan elektrik üretimine yönelik verilmiş olan lisanslarla bugün bu oranın daha da artma eğilimine girdiği görülmektedir.

Doğalgazı sırasıyla yaklaşık yüzde 22 oranında yerli kömür, yüzde 19 oranında hidrolik, akarsu potansiyeli izlemektedir. 2002 yılı üretimine baktığımızda hidrolik enerjinin yüzde 26, yerli kömürün de yüzde 23.7 oranına sahip olduğu görülmektedir.

2007 yılında doğalgaz ve ithal kömürden elde edilen elektrik üretimi ile yaklaşık yüzde 56 oranında dışa bağımlı olduğumuz görülmektedir ki bu şartlarda arz güvenliğinden bahsetmek mümkün değildir.

Önümüzdeki dönemde bu tablonun değişmesi de olası değildir. Çünkü elektrik üretim amaçlı lisans başvurularında teknoloji başta olmak üzere birincil kaynak seçimine yönelik bir değerlendirme yapılmamaktadır. Bu durum doğalgaz santral başvurularında da görülmektedir. Öncelikli olarak bu anlayışın değişmesi gerekmekte, yerli ve yenilenebilir kaynaklara öncelik tanınması “söz” ile değil “eylem” ile ortaya konulmalıdır.

Özel sektörün yaptığı başvurular ve verilen lisanslara bakıldığında da iç açıcı bir tablo görünmemekte, alım ve fiyat garantisi olan HES ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yoğun bir başvuru olduğu, özellikle HES'lerin küçük santraller olduğu, bunların dışında büyük santral başvurularının ise doğalgaz ve ithal kömüre dayalı olduğu görülmektedir.

TEİAŞ tarafından hazırlanan “Türkiye Elektrik Enerjisi 10 Yıllık Üretim Kapasite Projeksiyonu (2008-2017)” incelendiğinde ağırlıklı olarak termik üretime ağırlık verildiği, buna karşın RES ve yenilenebilir üretim kapasitesinin sınırlı tutulduğu görülmektedir.

Baz ve düşük talep senaryolarına göre 2017 yılı için yapılan projeksiyonda RES ve yenilenebilir kapasitenin 1939-2371 MW arasında kaldığı, bu kapasitelerin de kurulu güç içinde yüzde 2 ve yüzde 3 gibi düşük oranlara karşılık geldiği görülmektedir. Ancak 1 Kasım 2007 yılında yapılan RES başvurularına göre TEİAŞ tarafından verilen/verilecek toplam 12 bin 369 megavat bağlantı görüşü dikkate alınarak, Üretim Kapasite Projeksiyonu'nun da revize edilmesi ve toplam kurulu güç içindeki yenilenebilir alternatif enerji kaynaklarına dayalı elektrik üretimi oranının artırılması gerekmektedir.

Ülkemiz, hidrolik, rüzgar, güneş, jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynakları alanında ciddi potansiyele sahiptir. Ancak bu kaynakların değerlendirilmesi de yine serbest piyasa politikaları doğrultusunda tamamen başıboşluğa terk edilmiştir.

Bugün geline yatırımsızlığı, pahalılığı ve soygun düzenini inşa edenler, kamu alanında yarattıkları tahribatin başsorumluları durumundadır.

Oscar Wild'ın “Düşen bir çığda, hiçbir kar tanesi, kendisini olup bitenden sorumlu tutmaz” sözü bunlar için geçerli değildir.

Son günlerde sıkça tartışılan yenilenebilir enerji kaynakları yasası değişikliği üzerine de birkaç söz söylemek istiyorum. Yasa taslağı Meclis'te alt sıralara atılarak bekletilmektedir. Yasa taslağının bekleme süresi içinde tekrar tartışılması yararlı olacaktır. Teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği bir dünyada verilecek teşviklerin buna uygun olması, teşviklerin esasen yerli teknoloji oluşumuna ve gelişmesine destek vermesi esas alınmalıdır. İthal ikame anlayışın terk edilmesi ve bu alanda da istihdamın sağlanabilmesinin yolu buradan geçmektedir. Türkiye bazında yenilenebilir enerji kaynakları için ifade edilen yerli kaynak söyleminin gerçekçi olabilmesi için öncelikle teknoloji üretiminin sağlanması gerektiği açıktır. Ne yazık ki bu konularda ciddi bir Ar-GE ve üretim Bu alanda ciddi bir çalışma bulunmamakta, yurtdışından siparişlerle yetinilmektedir. Yapılacak yasal düzenlemelerle bu alan ülke ve halkımızın çıkarları doğrultusunda düzenlenmelidir.

Ülkemizin kömür, su ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli ortada dururken, nükleer enerji hayaliyle yıllar boşa harcanmaktadır. Son yapılan nükleer ihale de

tam bir fiyaskoya dönüşmüş, “iktidarın yardımına ise TMMOB’nin yönetmelik iptali yönünde aldığı Danıştay kararı yetişmiştir.”!

Yasal mevzuatın oluşturulma sürecinden itibaren keyfi uygulamalara sahne olan nükleer santral kurma girişimi yapılan ihaleyle tam bir hukuksuzluğa dönüşmüştür. Adına yarışma denilen ihaleye tek katılımcı teklif vermesine rağmen süreç hukuka ve kamu yararına uygun olmayan bir şekilde devam ettirilmiş, bununla da yetinilmemiş fiyat zarflarının açılmasıyla kilovat saat başına 21.16 sent ile oldukça fahiş bir fiyat ortaya çıkmış olmasına rağmen ihalenin sonuçlandırılması için baskılar yapılmış, bir kez daha bir NES başka bir Enerji Bakanının elinde patlamıştır.

Bu sevdadan vazgeçilmeli, var olan yerli kömür potansiyelimizin ileri ve temiz yakma ve karbon tutma teknolojilerinin üretilmesine yönelik bugünden başlanarak ulusal Ar-Ge çalışması başlatılmalıdır. Ayrıca yenilenebilir kaynaklara dayalı elektrik üretim santralleri kurmak üzere kamu rol almalı, bu yönde gerekirse teknoloji transfer ederek yerli elektromekanik sanayinin gelişimine katkıda bulunmalıdır.

EPDK’nın 1 Kasım 2007 tarihinde, bir günlük başvuru ile toplamda yaklaşık olarak 78 bin megavatlık başvuru aldığı bilinmektedir. Alınan bu başvuruların bir bölümünün aynı bölgede ve aynı alanda (kaynak) olduğu göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla 78 bin MW üzerinden değil, Elektrik İşleri Etüt İdaresi’nin çalışmalarına göre belirlenen 48 bin megavatlık rüzgar potansiyelin ekonomik olduğu öngörülen 25 bin megavatı üzerinden değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bu potansiyelin değerlendirilmesine yönelik önümüzdeki günlerde yeni çalışmalar yapılmalıdır.

TEİAŞ, bu potansiyelin sürekliliğinde yaşanan sorunları ve enterkonnekte şebeke üzerindeki etkilerini ön plana çıkarılarak RES bağlantılarında kurulu güç kısıtı ortaya koymakta ve bugün için toplamda sadece 12 bin 369 megavat kurulu güçteki RES’lerin şebeke bağlantısına uygun görüş vermektedir.

Rüzgar potansiyelinin zengin olduğu ülkemizde 12 bin 369 MW ile yetinmemiz doğal olarak söz konusu olmaz. Ancak, TEİAŞ’ın enterkonnekte şebekenin gelişimine bağlı olarak sisteme bağlanacak RES kapasitesinin de artırılması söz konusu olacaktır. Önerimiz AB tarafından RES bağlantıları için önerilen ve uygulanan hesap yöntemi ve şebeke bağlantı sorununun tartışılması için TEİAŞ, EPDK, üniversiteler, EMO ve uygulayıcıların katılımı ile bir çalıştayda konunun tartışılmasıdır.

Bu çalıştay ile elde edilecek sonuçların RES bağlantı sorununun yeniden gözden geçirilmesi suretiyle ulusal kaynakların ekonomik kullanılmasına ciddi katkı sağlanabilecek, gereksiz yatırımlar ortadan kaldırılabilir ve RES yatırım hızı artabilecektir. Buradan ilgili kurumlara bu çalıştayın desteklenmesi için çağrıda bulunuyorum.

17 Aralık 2009, Ankara